

**УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ: ФИЛОЗОФСКИ**

**ИЗВЈЕШТАЈ
*о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске тезе***

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Рјешењем Наставно-научног вијећа Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци бр. 07/3.982-8/16 од 12.5.2016. године именована је Комисија за оцјену подобности теме и кандидата за израду докторске дисертације: *Политичке и културне везе Срба Карловачке митрополије и Босне и Херцеговине (1896–1914)*, кандидата мр Маре Шовљаков, у саставу:

1. Др Бошко Бранковић, доцент, Национална историја, Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, предсједник.
2. Др Драга Мастиловић, доцент, Историја савременог доба, Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, члан.
3. Др Боривоје Милошевић, доцент, Национална историја, Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, члан.

Састав Комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звање, назив у же научне области за коју је изабран у звање, назив универзитета и факултета у којем је члан комисије стално запослен.

**1. БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ, НАУЧНА И СТРУЧНА ДЈЕЛАТНОСТ
КАНДИДАТА**

Мара (Раде) Шовљаков је рођена 4. новембра 1956. године у Цазину. Основну школу завршила је у Футогу, као и средњу пољопривредну школу. Студије је уписала 1975. године на Одсеку за историју Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, где је дипломирала 1981. године. На истом факултету је уписала постдипломске студије 2005. године, које је окончала 2010. године, одбравнивши магистарски рад: *Колонизација Срба из Босне и Херцеговине у јужну Бачку после Првог и Другог светског рата (упоредна анализа)*.

Од 1981. године била је запослена у Основној школи „Јован Грчић Миленко“ у Беочину, као наставник, а од 1989. године запослена је у Основној школи „Десанка Максимовић“ у Футогу, такође, као наставник. Активно говори руски језик, а пасивно италијански.

Осим рада у настави бави се и научно-истраживачким радом.

У научној каријери мр Мара Шовљаков је објавила више научних и стручних радова публикованих у различитим часописима и зборницима радова, те двије научне монографије.

- **Научне монографије:**

- 1) *Варош Футог*, Нови Сад 2004.
- 2) *Библиотеке и читаонице: прилози за историју читаоница и библиотека*, Нови Сад 2014.

- **Научни радови:**

- 1) *Неки аспекти колонизације Срба из Босне и Херцеговине у Јужну Бачку – Упоредна анализа 1918–1950*, Годишњак историјског архива града Новог Сада, бр. 3, Нови Сад 2009, стр. 137–164.
- 2) *Галерија ликова Хрватске православне цркве*, Споменица Историјског архива Срем, Сремска Митровица 2010, стр. 65–85.
- 3) *Два документа анкетне комисије о злочинима Немаца у Другом светском рату на тлу Војводине*, Споменица Историјског архива Срем, Сремска Митровица 2011, стр. 152–180.
- 4) *Професор др Бошко Петровић Жельски, јунак свога доба*, Споменица Историјског архива Срем, Сремска Митровица 2012, стр. 145–156.
- 5) *Деџенија страдања др Валеријана Прибићевића: велеиздајника, грешника и интернира* (1908–1918), Споменица Историјског архива Срем, Сремска Митровица 2014, стр. 73–91.
- 6) *Визитација српског војног свештеника аустроугарске војске Германа Бошковића у војним логорима и болницама царевине*, Споменица Историјског архива Срем, Сремска Митровица 2014, стр. 143–156.
- 7) *Увид аустроугарске власти у богослужбене књиге Српске православне цркве – Карловачке митрополије од 1915. до 1918.*, Споменица Историјског архива Срем, Сремска Митровица 2014, стр. 186–208.
- 8) *Аустроугарски ратни зајмови – удар на фондове Карловачке митрополије у време Првог светског рата*, Споменица Историјског архива Срем, Сремска Митровица 2015, стр. 165–171.
- 9) *Удар Аустроугарске на фрушкогорске манастире, монахе и свештенике током 1914–1916.* Споменица Историјског архива Срем, Сремска Митровица 2015, стр. 193–205.
- 10) *Писма интернираних Срба свештеника и учитеља из Арада Великом управном и просветном савету у Сарајеву и Карловачкој митрополији 1914–1916.*, Темишвар 2014, стр. 105–130.

- **Стручни радови:**

- 1) *Војводина и источно питање*, Годишњак друштва исоричара Војводине, Нови Сад 1978, стр. 147–161.
- 2) *Аграрно питање у Војводини са освртом настав СРПЈ 1919*, Зборник Југословенске земље у време стварања КПЈ, Загреб 1980, стр. 23–33.
- 3) *Новија методичка литература и приручници за наставу историје*, Настава повјести, Загреб 1985, стр. 71–87.
- 4) *Футог*, Енциклопедија Новог Сада, књига 30, Нови Сад 2009, стр. 54–59.
- 5) *Гојко Маловић, Сеоба у Матицу – Оптирање Срба у Мађарску 1920–1931.* Зборник Матице српске за историју, Нови Сад 2012, стр. 155–158.

Осим научних и стручних чланака, мр Мара Шовљаков је објављивала грађу, приказе и прилоге:

- **Грађа**
 - 1) *Зaborављени апел за обнову фрушкогорских манастира др Милана П. Костића*, Споменица Историјског архива Срем, Сремска Митровица 2011, стр. 186–197.
- **Прикази**
 - 1) *Борђе Микић*, „*Аустроугарска ратна политика у Босни и Херцеговини 1914–1918*“, Споменица Историјског архива Срем, Сремска Митровица 2011, стр. 220–225.
 - 2) *Стеван Бугарски*, „*Споменик Словена, војника, заробљеника и интернирача умрлих на садањој територији Румуније 1914–1918.*“ Споменица Историјског архива Срем, Сремска Митровица 2015, стр. 259–262.
- **Прилози**
 - 1) *Браћа Шијачки у Босни и Херцеговини*, Гласник архивских радника Републике Српске, Бања Лука 2013, стр. 579–585.
 - a) Навести неопходне биографске податке: школовање, успјех у току школовања, кретање у служби, резултати научно-истраживачког или стручног рада, јавна признања, друштвене активности и познавање страних језика;
 - b) У прилогу биографије доставити списак објављених научних радова.

2. ЗНАЧАЈ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

a) Значај истраживања

Докторска дисертација има за циљ да прикаже историјске услове, важније факторе и актере, који су утицали на национални и друштвени развој свијести, хтијења и могућности дјеловања Срба у Босни и Херцеговини и Карловачкој митрополији. Солидарност је присутна како у вријеме буна и устанака, тако сеоба и миграција. Најважнији политички и културни контакти православног становништва Карловачке митрополије и Босне и Херцеговине огледају се кроз школовање српске омладине из Босне и Херцеговине у Јужној Угарској, долазак школованих Срба учитеља, интелигенције у Босну и Херцеговину. Дисертација има за циљ да установи улогу учених Срба из Карловачке митрополије, као носилаца писмености и културе код Срба Босне и Херцеговине, установи идејне и политичке основе националног и политичког обликовања, живота српског народа, утврди одакле су полазили национални покрети и који су појединци били носиоци идеја и креатори ставова. У посматраном раздобљу, народне вође, учитељи, свештеници, новинари, просветна друштва, била су у Босни и Херцеговини изложена снажној контроли, притиску власти, забрани, подвргнути судским процесима, цензури, католичком прозелитизму, који се у Босни и Херцеговини осјетио већ првих година након окупације. Живот Срба у Карловачкој митрополији и Босни и Херцеговини, имао је препознатљиве одлике, како политичке, тако друштвене и културне. Политички сукоби манифестовали су се кроз парламентарну, партијску борбу. Партијски сукоби, економски проблеми, гашење црквено-школске аутономије, код Срба у Јужној Угарској, слабили су напредак друштвених прилика. Практична питања,

везана за живот српског народа током аустријско-мађарске власти, рјешавана су код Срба у Босни и Херцеговини, по угледу на прилике код Срба у Јужној Угарској. Бројна питања до данас нису адекватно научно третирана и даље су предмет недоречености и политичких предрасуда, на шта ће се у дисертацији покушати дати конкретни одговори. Разлог истраживања, је да на основу релевантних извора и литературе покаже да је управо због тако значајне друштвено-политичке улоге коју је имала српска интелигенција из Јужне Угарске и Босне и Херцеговине, крајем XIX и почетком XX вијека, и намјере близавања, стално изложена удару власти. Посебно су биле изложене притиску, установе црквено-школске аутономије Срба у оба подручја. Бројни српски политички проблеми, наметали су потребу културног напредовања, подизања нивоа образовања, издаваштва, штампе, духовног и културног преображаја.

б) Преглед истраживања

Преглед релевантне литературе указује да разлог проучавања ове теме лежи у њеној фрагментарној истражености, да у историографији нема студија, нити већих научних целина о предложеној теми. Истраживање обухвата улогу националних и политичких представника српског православног становништва обе области Хабзбуршке монархије указујући на резултате сарадње у области културног и политичког рада. Они су одраз жеља ширих друштвених слојева и елите, које је досадашња историјска наука оставила без заслужене пажње и заокружене научне обраде. Упркос тежњи власти да их раздвоји, долазило је непрестано до спонтаних корака за српско близавање, развијан је снажан осећај солидарности и кооперативности, маневестован кроз српски национални и омладински покрет. Истраживања ће се обавити на основу примарних и секундарних историјских извора, штампе, грађе и литературе, користећи хронолошко-проблемски приступ теми. Рад има интенцију да сагледа: теоријске оквире и постигнућа у науци. Циљ истраживања је да се на основу објављене и необјављене архивске грађе која се налази у Архиву Војводине, Историјском архиву града Новог Сада, Зрењанина, Архива САНУ у Сремским Карловцима, Библиотекама гимназија у Новом Саду, Сремским Карловцима, Рукописном одељењу Матице српске у Новом Саду, Архиву Србије у Београду, Архиву Босне и Херцеговине у Сарајеву, Архиву Републике Српске у Бањој Луци, Архиву САНУ у Београду, Архиву Југославије. Истраживање има за циљ утврђивање релевантних чињеница и након анализе да се предоче резултати. На основу објављене архивске грађе, путописа, мемоара, часописа и остале литературе да се детаљно и научно истражи комплексна улога културних и политичких веза Срба из Јужне Угарске и Босне и Херцеговине у националним, политичким, културним и друштвеним процесима и појавама од 1896. до 1914. године. Посебан акценат ставља се на улогу коју су истакнути појединци из редова интелигенције, свештенства, политике из Јужне Угарске одиграли у очувању и јачању националне свијести код Срба у Босни и Херцеговини.

в) Радна хипотеза са циљем истраживања

Радна хипотеза темељи се на сазнању да Србе повезују, разноврсне везе, без обзира на распарчаност, присутни су исти политички, духовни и културни циљеви. Проучавање историјских околности сарадње и контаката између Срба Карловачке митрополије и Босне и Херцеговине, подразумијева писање синтезе међусебних веза. Хипотеза подразумијева испитивање историјских околности и улоге носилаца сарадње, изучавање националних и омладинских покрета, модернизације, националног и културног препорода. Овако постављена хипотеза спада у ред

актуелног и сложеног питања историјске науке. Образована елита из редова српског грађанства, имала је снажан утицај и важну улогу у измијењеним политичким и друштвеним околностима, у аустроугарском раздобљу, борбе Срба за црквено-школску аутономију, у вријеме настанака и рада књижевних, политичких, просвјетних установа, политичких организација, у вријеме анексије, доношења Устава, развоја српске националне и југословенске свијести, дјеловања Младе Босне и омладинских ћачких друштава у Јужној Угарској. Полазимо од тога да борба за црквено-школску аутономију, политичка права, културна стремљења, непрестано прожимају живот Срба и омогућују сарадњу и разумијевање. Под утицајем Срба у Јужној Угарској, одвијало се оснивање и рад просвјетних организација, излажење листова, политичко дјеловање и организовање у Босни и Херцеговини. Национално организовање српског народа у XIX вијеку у Босни и Херцеговини одвијало се најприје кроз цркву и школу. Почетком XX вијека водећу улогу преузела је млада, тек стасала буржоазија и интелигенција. Упркос прогону и судским забранама, развој српског националног и политичког живота историјски је условљен. Истовремено у Босни и Херцеговини израста низ истакнутих појединаца из сфере културе и политике. Јован Дучић, школовао се у Сомбору, где је завршио учитељску школу. Браћа Шантић, Алекса, Јефтан и Јаков, остварили су контакте са културном елитом Новог Сада и Сремских Карловаца, као и многи други културни, национални и политички дјелатници. Поред образовања стекли су дјелимично и пречанско васпитање. Висок проценат неписмености био је баласт од који се друштво саплитало. Зато су у Босну и Херцеговину долазили Срби учитељи и учитељице, који су се на тај корак одлучивали како из националних тако и економских разлога. Они су обављајући просвјетни позив јачали националну свијест и радили на ослобођењу и уједињењу српства. Упркос биједи и сиромаштву уживали су углед и били прави узор. Раст и развој националне и политичке свијести доноси умјесто буна и устанака, динамичну црквено-школску и политичку борбу. Власт је чврсто слиједила намјеру да надзире рад српске православне цркве и свештенства и српске школе и учитеља. Није потпуно истражен утицај Емила Гаврила, правника из Бечкерека, чије се име везује за рад на оснивању *Српске Ријечи*, и Српске народне организације. Мада је замјерке на начин рада добио од савременика, ученог Димитрија Руварца, што не умањује значај његовог рада. Политичке личности попут Јаше Томића, Михајла Полита Десанчића, имале су политички став, у складу са концепцијом политичке партије. Упркос многим искушењима, српски народ Босне и Херцеговине је под утицајем Срба из Јужне Угарске, напредовао током аустроугарске власти. Књижевни израз о животу у Босни и Херцеговини оставили су Вељко и др Бошко Петровић. Босну и Херцеговину посјећивали су са разним намјерама Срби из Јужне Угарске. Крајем аустроугарске владавине услиједиле су крупне промјене као посљедица друштвеног раста свијести. Јавиле су се прве српске политичке организација, које ће на себе преузети бригу о друштвено-политичком животу Срба. У раздобљу од 1914. до 1918. свештеници и учитељи, означени од стране власти за носиоце просрпске пропаганде у покрајинама, нашли су се први на удару.

г) Материјал и метод рада

Проучавање историјске улоге политичких и културних веза Срба Јужне Угарске и Босне и Херцеговине повезано је са низом тешкоћа. Током два свјетска рата усуједило је физичко уништење народа и историјске баштине. Српски народ био је изложен у XIX и XX вијеку, притиску, посебно у Босни и Херцеговини, што је

пријетило затирању његове духовности и културе. Само током Другог свјетског рата на простору Босне и Херцеговине, данашње Војводине, уништено је више десетина манастирских и парохијских библиотека и архива, чиме је неповратно изгубљена огромна архивска грађа неопходна за проучавање овог питања. Због тога је већи дио истраживања планиран у архивима, музејима и библиотекама Новог Сада, Зрењанина, Сремских Карловаца, Сарајева, Београда. Разумљиво је да ће се рад заснивати на истраживачким методама уобичајеним у историјској науци. То се прије свега односи на проналажење оригиналне и необјављене архивске и библиотечке грађе, њено студирање, анализу, као и коришћење релевантне литературе. Основ рада представљаће архивска грађа из Рукописног одељења Матице српске, Архива Војводине, Архива САНУ у Сремским Карловцима, Историјског архива града Новог Сада, Архива Србије у Београду, Архив Босне и Херцеговине у Сарајеву, Архив САНУ у Београду. Користиће се објављени извори, те црквени шематизми, новине и часописи из XIX и са почетка XX вијека. У процесу истраживања литературе намјеравамо се ослонити на фондove Библиотеке Матице српске у Новом Саду, Гиманзијске библиотеке у Српској гимназији у Новом Саду, Сремским Карловцима, Учитељској школи у Сомбору, Библиотеци Музеја Републике Српске у Бањој Луци, Народној библиотеци у Београду. У анализи прикупљене грађе биће примијењено неколико метода научног истраживања од којих се издавају:

- Историјска метода – ова метода у обзир узима: хронологију, развој, узрок и посљедицу.
- Метод анализе пронађене грађе (било да се ради о архивској грађи, новинским чланцима, мемоарима, путописима или литератури), којом ће се издвојити подаци потребни за проучавану тему.
- Метод компарације и класификације – упоређивање издвојене грађе значајне за истраживање и њено класификовање.
- Метод индукције – постављање хипотеза на основу увида у прелиминарно конституисану научну цјелину.
- Метод дедукције и генерализације – извођење закључака на основу критичке анализе добијених резултата приликом истраживања.

д) Научни допринос истраживања

Мр Мара Шовљаков својим истраживањем отвара једну нову, у недовољној мјери, до сада, истражену тему. Досадашња литература није у довољној мјери анализирала проблем везан за политичке и културне везе српског народа у Карловачкој митрополији и Босни и Херцеговини у периоду 1896–1914. године, те би овом докторском дисертацијом, у великој мјери, било олакшано разумијевање наведеног проблема. Квалитетна обрада теме свакако ће представљати драгоцен прилог познавању историје дјеловања и улоге политичких и културних веза српског свештенства, као важног чиниоца националне, политичке и социјалне динамике српског националног покрета у Босни и Херцеговини у аустроугарском раздобљу власти. Научно описивање овог процеса треба да, путем прикупљања што обимније примарне грађе о историјској улози српског свештенства у Карловачкој митрополији и Босни и Херцеговини, освијетли значај друштвено-политичких покрета, омогући његово адекватно научно и критичко објелодањивање широј научној јавности.

а) Значај истраживања;

- б) Преглед истраживања;
- в) Радна хипотеза са циљем истраживања;
- г) Материјал и метод рада;
- д) Научни допринос истраживања.

3. ОЦЈЕНА И ПРИЈЕДЛОГ

а) Кратка оцјена о научним и стручним квалификацијама кандидата тј. о његовим способностима да приступи изради дисертације

На основу досадашњег научног рада мр Маре Шовљаков и на основу увида у образложение теме: *Политичке и културне везе Срба Карловачке митрополије и Босне и Херцеговине (1896–1914)*, Комисија је закључила да кандидат испуњава све неопходне услове да приступи изради наведене теме.

б) Научна или практична оправданост предложених истраживања и резултати који се могу очекивати

Рад ће се заснивати на истраживачким методама уобичајеним у историјској науци. То се, прије свега, односи на проналажење архивске и библиотечке грађе, њено студирање и коришћење. Тешко је претпоставити резултате докторске дисертације, осим очекивања да ће кандидат добијене резултате критички обрадити и презентовати широј научној јавности, те да ће исти у многоме унаприједити постојећа знања.

в) Мишљење о предложеном методи истраживања

Приликом израде докторске дисертације кандидат ће користити необјављену архивску грађу, мемоаре, путописе и часописе који су излазили крајем 19. и почетком 20. вијека, те релевантну литературу. Рад на изради докторске дисертације проводиће се у више фаза, уобичајених за историјску науку. Прва фаза подразумијева прикупљање објављене историографске литературе о политичким односима и културним везама у аустроугарском раздобљу. Друга фаза повезана је са истраживањем и анализирањем архивске грађе у претходно наведеним архивским установама. Трећа фаза представља сједињавање прикупљене грађе у једну целину, њено класификовање, сређивање, критичко анализирање и писмено обличавање по научним и методолошким правилима историјске науке. Посљедња фаза представљаће обличавање добијених података и закључчака у једну научну целину.

г) Уколико комисија сматра да кандидат не посједује одговарајуће научне и стручне квалификације, да неке претпоставке кандидата у вези пријављене дисертације нису тачне или је предложен метод рада неадекватан, исти треба детаљно образложити

Комисија нема сумњи у коначан успјех започетог истраживања.

д) Приједлог са образложеном оценом о подобности теме и кандидата (Обавезно написати оцену да ли су тема и кандидат подобни или не)

Кандидат мр Мара Шовљаков успјешно је завршила магистарске студије на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду, након чега је интересовање за научни рад испољила кроз низ научних и стручних радова из области историје објављених у Републици Србији и Републици Српској. Како тема: *Политичке и*

културне везе Срба Карловачке митрополије и Босне и Херцеговине (1896–1914), прецизно обухвата све аспекте једног веома значајног друштвеног процеса у српском националном корпузу у Босни и Херцеговини и Карловачкој митрополији, Комисија сматра да кандидат mr Мара Шовљаков испуњава све научне и законске основе да приступи изради докторске дисертације под називом: *Политичке и културне везе Срба Карловачке митрополије и Босне и Херцеговине (1896–1914)*.

Комисија за ментора предлаже др Бошку Бранковића, доцента Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци.

- а) Кратка оцјена о научним и стручним квалификацијама кандидата тј. о његовим способностима да приступи изради дисертације;
- б) Научна или практична оправданост предложених истраживања и резултати који се могу очекивати;
- в) Мишљење о предложеној методи истраживања;
- г) Уколико комисија сматра да кандидат не посједује одговарајуће научне и стручне квалификације, да неке претпоставке кандидата у вези пријављене дисертације нису тачне или је предложен метод рада неадекватан, исти треба детаљно образложити.
- д) Приједлог са образложеном оцјеном о подобности теме и кандидата (Обавезно написати оцјену да ли су тема и кандидат подобни или не)

Бања Лука,
20.5.2016.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Бошко Бранковић, доцент, Национална историја, Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, предсједник

2. Др Драга Мастиловић, доцент, Историја савременог доба, Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, члан

Драга Мастиловић

3. Др Боривоје Милошевић, доцент, Национална историја, Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, члан

Боривоје Милошевић

ИЗДВОЛЕНО МИШЉЕЊЕ: Члан комисије који не жели да потпише извјештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извјештај образложение, односно разлоге због којих не жели да потпише извјештај.